LIBRIS | We know books

Cartea aceasta este dedicată tuturor acelor prizonieri de război care au îndurat agonia bolilor, foametei, epuizării și gerurilor din imperiul lui Stalin.

❋

În memoria bunicului meu care s-a reîntors, tot pe jos în 1946, din prizonieratul sovietic.

Mulțumesc rușilor care l-au omenit în drumul spre casă, fără ajutorul cărora, cel mai probabil, nu ar fi supraviețuit.

Editorul

Klaus Willmann

MARȘUL MORȚII PRIN RUSIA

Călătoria mea de la soldat la prizonier de război

Traducere din limba engleză
de *Mihai-Dan Pavelescu*

METEOR PRESS

LIBRIS | We know books

Redactare: *Ioana Bârzeanu*
Tehnoredactare: *Mariana Radu*
Corectură: *Mariana Răbîncă*
Copertă: *Mariana Răbîncă*

Titlul original: ***TODESMARSCH DURCH RUSSLAND.***
First published by Edition Förg in 2017

Copyright © 2017 Edition Förg GmbH, Rosenheim, Germany

© 2021, reeditare 2022. Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate Editurii METEOR PRESS.

Contact:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuție la:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro

ISBN 978-973-728-856-1

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a Romaniei

Cuprins

Nota traducătoarei ediției engleze 7

Cuvânt-înainte de Roger Moorhouse 9

Prefață 13

Capitolul 1 • Anii de ucenicie 15

Capitolul 2 • În tabăra de muncă a Reichului 31

Capitolul 3 • Cum am devenit soldați 50

Capitolul 4 • Concediul medical 65

Capitolul 5 • Spre Frontul de Est 80

Capitolul 6 • Trezire brutală 101

Capitolul 7 • Muncă silnică la Marea Azov 120

Capitolul 8 • Destinație necunoscută 139

Capitolul 9 • Evadarea 152

Capitolul 10 • Întinderea nesfârșită 181

Capitolul 11 • Speranțe spulberate 202

Capitolul 12 • Vești din patrie 213

Capitolul 13 • Întoarcerea acasă 224

Capitolul 14 • Un început greu 233

LBRIS | Wolnosc books

sub numele meu și este povestită la persoana întâi, povestea și amintirile îi aparțin lui Lothar Herrmann, așa cum mi le-a descris în numeroasele noastre întâlniri. De ce am ales această modalitate? După îndelungi frământări, am rămas cu convingerea că este cu siguranță cea mai bună cale de a le arăta cititorilor noștri cum dictatorii tuturor statelor implicate în război și-au condamnat tinerii la mizerie și la moarte, fără milă și fără a se gândi la urmări.

Klaus Willmann

CAPITOLUL 1

Anii de ucenicie

Am sosit pe lume în ziua de 24 septembrie 1920, în Breslau[2]. Pe atunci, orașul era considerat Veneția din estul Germaniei și m-am bucurat de o copilărie modestă, dar lipsită de griji. Tatăl meu era meșter decorator și, când era solicitat, picta biserici, iar împreună cu mama mea aveau un local în Orașul Vechi din Breslau. Întrucât nu aveam frați sau surori, eram practic singur acasă. Însă pe străduțele înguste de lângă Dominikaner Platz, unde încă nu exista traficul actual, lucrurile stăteau cu totul altfel. Acolo alergam alături de alți copii din cartierul meu și ne distram de minune, jucând *hoții și vardiștii* sau țipând și strigând, în timp ce ne prefăceam că eram în Vestul Sălbatic american.

Școala primară pe care am urmat-o se afla pe Taschenstrasse, în așa-numitul Kanonenhof, și prima mea zi acolo a fost 1 aprilie 1926. La doar un an după aceea, copilăria mea, până atunci fericită și netulburată, a fost umbrită de un nor negru: părinții mei au decis să divorțeze, ceea ce a însemnat un șoc pentru mine, mai ales că pe atunci divorțurile erau foarte rare. Acela a fost motivul pentru care am fost dat în grija bunicii mele, o catolică strictă, care insista să particip regulat la slujbele bisericești. Când tata a obținut ulterior custodia mea, am fost ușurat să pot reveni la vechea școală. Din păcate, tata nu și-a găsit niciodată o parteneră potrivită pentru a se recăsători, care mi-ar fi putut deveni o mamă vitregă iubitoare.

În anii următori, mi-am petrecut vacanțele școlare în mediul rural cu fermieri, cunoștințe ale tatei. Pentru mine a fost o ocazie ideală să învăț tot ce avea de oferit natura, alături de animale, mari și mici, pe care am ajuns să le iubesc. După ce am terminat cu succes școala pe 7 mai 1934, am reușit să-mi găsesc o locuință permanentă. Tata cunoștea un meșter decorator în Waldtal, un sătuc aflat la 25 de kilometri în afara orașului, care a fost încântat

[2] Actualmente, Wrocław în Polonia.

LIBRIS | We know books

să mă ia ucenic și să mă găzduiască în casa lui. Chiar și azi sunt recunoscător pentru acea cotitură din viața mea.

Într-o zi ca oricare alta din al doilea an de ucenicie am fost abordat de *Fähnleinführer* (conducătorul local) al Tineretului Hitlerist, care s-a prezentat ca Fritz și mi-a spus:

— Lothar, chiar dacă trebuie să lucrezi în timpul zilei, de ce nu ieși seara cu noi? Sunt sigur că ai auzit de noi. Organizăm concursuri sportive palpitante, de pildă crosuri pe teren variat, iar evenimentele noastre sociale sunt foarte distractive...

Încerca să mă convingă că eram ideal ca membru al organizației lor și, în mod evident, se pregătise bine.

— Am auzit că înveți pictura decorativă, a continuat el. Ne-ai putea ajuta la atelierele noastre meșteșugărești, unde construim machete de avioane, tancuri și vapoare! Sunt sigur că te interesează și pe tine. De ce naiba ai vrea să-ți petreci tot timpul cu frații Kolping[3] sau cu genul ăla de prostii? Ele nu sunt de niciun folos Führerului nostru. Să fim sinceri, asemenea asociații n-ar trebui să mai existe!

— Da, Fritz, i-am răspuns, însă adesea trebuie să lucrez peste program. Dacă voi scăpa mai devreme într-o zi, cu siguranță mă poți număra printre participanți.

Când m-am întors acasă la meșterul Reinhold Schindler, am întâlnit-o din întâmplare pe soția lui pe coridor și am abordat imediat subiectul:

— Frau Schindler, dacă o să am timp liber, aș dori să-mi petrec serile libere cu Hitlerjugend. M-au întrebat dacă nu vreau să mă-nscriu ca membru!

Până atunci, stăpâna casei fusese mereu amabilă și avusese grijă de mine. Auzind însă că intenționam să mă înscriu în Tineretul Hitlerist, s-a înfuriat și, fiind de felul ei o femeie directă și hotărâtă, nu s-a abținut.

— Ce prostii-mi aud urechile? Ascultă-mă bine – vreau să dai uitării aiureala asta! Chiar vrei să-ți petreci toate serile răcnind din

[3] Referire la *Gesellenvereine*, „Asociația calfelor", organizații romano-catolice pentru tinerii muncitori înființate de Adolf Kolping.

toți rărunchii sau luându-te la bătaie, sau pierzând vremea cine știe pe unde cu unii cu care crezi că te asemeni? Lothar, pe tine te-așteaptă altceva! Nu, nici vorbă! După ce-ți termini treaba, o să te bagi în pat seara la o oră rezonabilă, astfel ca a doua zi să te trezești proaspăt și vioi. S-a-nțeles?

Ce aș fi putut face decât să încuviințez? Legea care-i obliga pe toți tinerii germani să devină membri ai Tineretului Hitlerist sau ai Ligii Fetelor Germane avea să intre în vigoare abia mai târziu, în 1939. Acela a fost motivul pentru care a trebuit să mă întorc la Fritz, oarecum cu coada între picioare, și să-mi retrag jenat acordul anterior de înscriere. În adâncul ființei mele am regretat, dar apoi am decis să-mi ignor dezamăgirea și să depun mai mult efort și angajament pentru dezvoltarea mea profesională.

Pe parcursul acelui an am suferit, din păcate, o nouă lovitură prin moartea neașteptată a tatei. Întrucât mama nu mai dorea (sau poate nu era în măsură) să aibă vreo legătură cu mine, am rămas pe cont propriu; meșterul Schindler mi-a devenit treptat un fel de părinte surogat, iar orașul Waldtal, noul cămin. Schindler era mereu prietenos, chiar patern într-o anumită măsură, dar în același timp nu accepta compromisuri, era solicitant și destul de strict.

Învățam repede și îmi perfecționam la fel de repede capacitățile de a zugrăvi și de a recondiționa unele camere din castelele și conacele din apropiere, bucătăriile vechi, de ferme, ba chiar am devenit expert în ornamente murale. În perioada premergătoare sărbătorilor de Crăciun, una dintre principalele mele îndatoriri era să revopsesc și să lăcuiesc scaune balansoar sau jucării, o sarcină care, după cum s-a dovedit, avea să-mi fie de folos în anii următori, când mi s-a cerut să proiectez indicatoare și pancarte. Mi-am dezvoltat talentul și ochiul artistic, care mi-au fost utile când a trebuit să aleg fonturile și culorile potrivite.

Reputația noastră pentru asemenea activități a crescut atât de mult, încât în timpul uceniciei mele n-a existat nici măcar o sală de dans din oraș care să nu ne accepte oferta de a le picta pereții. Chiar și așa, atelierul meșterului meu n-a putut face față numărului de comenzi decât angajând doi șoferi, întrucât clienții noștri se aflau adesea destul de departe de Waldtal.

LIBRIS | Weltbild books

Întâmplător, ziua mea de naștere cădea în aceeași zi cu cea a meșterului și, deoarece ne împrieteniserăm, obișnuiam să o sărbătorim la barul local. Adevărul e că nu era nici pe departe singura seară în care mergeam la o bere sau două după muncă. Spre marea disperare a soției sale devotate, care-și ținea soțul din scurt, astfel de escapade erau frecvente, motiv în plus să-și facă griji pentru siguranța lui. De aceea meșterul mă ruga să-i conduc eu până acasă mașina, un Opel P4. Avea încredere în mine, deși eram doar ucenic și nici nu-mi luasem permisul de conducere, dar n-am avut niciun incident.

Deși eram ocupat de dimineață până seara și mă simțeam destul de mulțumit – acea perioadă din viața mea fiind mereu asociată cu multe amintiri minunate și de neuitat –, îmi propusesem să plec după ce terminam ucenicia și deveneam calfă. Cu cât trecea timpul, cu atât îmi doream mai mult să învăț lucruri noi și să văd alte locuri și de aceea am decis până la urmă să-mi continui activitatea de calfă altundeva.

Pe 4 ianuarie 1939, am părăsit așezarea pe care ajunsesem s-o îndrăgesc atât de mult. După numai câteva zile, soarta, sau mai degrabă vremea – în anul acela a fost o iarnă teribil de geroasă – mi-a jucat o festă, una care nu a fost deloc plăcută. Un doctor m-a diagnosticat cu astm bronșic și m-a trimis pentru recuperare într-o stațiune din Oberschreiberhau[4], în Munții Riesengebirge. A fost prima dată când petreceam mult timp într-o regiune muntoasă și, în timp ce mă odihneam și mă recuperam, am citit despre viitoarele Jocuri Olimpice de Iarnă, ce urmau să aibă loc în 1940 la Garmisch-Partenkirchen. Am simțit imediat o dorință puternică de a participa cumva la această competiție sportivă internațională. „Lothar", mi-am spus, „imediat ce te vei simți mai bine, trebuie să găsești un loc de muncă în domeniul tău de activitate în Garmisch-Partenkirchen pe perioada Olimpiadei de Iarnă."

N-am putut niciodată să stau degeaba, așa că întotdeauna am găsit câte ceva de făcut, chiar și când am fost în covalescență în stațiunea Oberschreiberhau. Nu mi-am stabilit obiective nerezonabile

[4] Actualmente, Szklarska Poręba, în Polonia.

și eram pregătit să-mi caut chiar un loc de muncă pe termen scurt în oraș pentru a câștiga ceva bani cu care mi-aș fi putut îndeplini visurile. Dar toate eforturile mi-au fost zadarnice, de aceea am sfârșit prin a mă muta altundeva, unde să existe mai multe oportunități de muncă.

În cele din urmă am găsit de lucru în Festung Dömitz, de pe Elba. La momentul acela, locul era cunoscut pentru construcția de uzine subterane de armament și muniție și angaja foarte mulți muncitori, așa că trebuiau ridicate cartiere întregi de locuințe[5]. Munca era însă monotonă și nu mă încânta deloc și, întrucât eram aventuros și dornic să-mi dezvolt noi abilități și să călătoresc, am plecat și mi-am găsit de lucru în Arnsdorf, în Saxonia. Am reușit să obțin un contract pe termen scurt la reamenajarea clinicii psihiatrice.

Într-o duminică, vizitând Dresda din apropiere, am întâlnit un meșter decorator tânăr și energic care, fără multe mofturi și verificându-mi experiența, mi-a oferit de lucru și cazare. Numele lui era Willi Lutter și n-am ezitat să-i accept propunerea. Din prima zi, amândoi am simțit că relația noastră se va transforma într-o prietenie durabilă și onestă; ne-a ajutat și faptul că el însuși fusese ucenic cu numai câțiva ani în urmă.

Împreună cu șeful meu am participat la festivalul Vogelwiese din Dresda, am fost în excursii cu bicicleta și am explorat valea Elbei, care se întinde pe aproximativ 20 de kilometri, ajungând până în Sudetenland.

Toate astea mi-au sporit și mai mult dorința de a vedea lumea și nu voi uita niciodată cuvintele meșterului meu care m-au susținut toată viața:

— Lothar, cei care nu se străduiesc să cunoască cât mai multe locuri și ateliere nu vor ajunge niciodată meșteri experimentați. Dacă într-o zi vei simți că nu mai ai nimic de învățat de la mine, trebuie să pleci mai departe. Dacă vrei, o să fiu încântat să-ți dau o recomandare pentru fostul meu meșter, care locuiește în Timmendorfer Strand, tocmai la Marea Baltică. Acolo, în atelierul

[5] După începerea războiului, acestea au fost transformate în lagăre de muncă forțată.

LIBRIS Weblibrary books

lui, mi-am îmbunătățit considerabil abilitățile și am acumulat multă experiență. Desigur, mai târziu te poți duce oricând la Garmisch, dar când o vei face, vei avea mai multe cunoștințe profesionale decât în prezent.

Willi Lutter avea dreptate. După ce am ezitat o vreme, am decis să-i urmez sugestia, chiar dacă n-am renunțat complet la ideea mea inițială de a contribui cumva la viitoarele Jocuri Olimpice de Iarnă.

Ca atare, în ultima zi a lunii iulie 1939 mi-am strâns raniţa și i-am fost recunoscător lui Willi că m-a însoțit până la marginea orașului. Evident, fusese foarte mulțumit de munca mea, așa cum o demonstra minunata lui scrisoare de recomandare pe care am adăugat-o în dosarul meu cu acte. Și-a luat rămas bun la ultima stație de autobuz, chiar la marginea orașului, mi-a scuturat energic mâna și mi-a dorit mult noroc pentru restul călătoriei. Comentariile lui anterioare, vagi și mai degrabă aluzive, despre îngrijorările cu privire la pericolul în care se găsea pacea în Europa, mi-au intrat pe o ureche și mi-au ieșit pe cealaltă, fiind un flăcău tânăr și lipsit de griji, care nu se putea gândi decât la sine.

Willi Lutter s-a urcat imediat în autobuz pentru a se întoarce în oraș, iar eu am plecat mai departe pe jos, însă după numai câțiva kilometri am fost luat în mașină de un domn din Berlin, care călătorea singur și părea destul de prietenos. În seara aceea am ajuns relativ devreme în Potsdam și mi-am găsit un pat în pensiunea locală pentru tineri. Chiar înainte de a adormi și a mă lăsa pradă lumii viselor, țin minte că mi-am spus: „Până acum totul a mers ca pe roate. Dacă și în continuare va fi la fel de ușor, îmi voi atinge obiectivul mult mai devreme decât ne-am fi așteptat Willi sau eu."

A doua zi dimineață, după ce m-am trezit, am decis că vizitarea palatului Sanssouci al lui Frederic cel Mare n-ar fi însemnat în niciun caz o pierdere de timp. În cursul turului cu ghid, am intrat în vorbă cu un tânăr motociclist, care s-a oferit să mă ia ca pasager până la Flensburg. Era o oportunitate de a vizita Travemünde, zonă supranumită „Elveția din Holstein", Kiel și Eckernförde, fie și numai în trecere. La sfârșitul călătoriei noastre, oarecum înțepenit după atâtea ore în șa, am coborât în Flensburg, i-am mulțumit tânărului, pe care abia îl cunoscusem, pentru amabilitate, după care a trebuit să iau niște decizii.

Întrucât mă aflam în Flensburg, îmi doream în mod firesc să explorez orașul cu cheiul său pitoresc. În același timp însă știam că aveam o întâlnire cu noul meu angajator și meșter în Timmendorfer Strand, unde trebuia să ajung într-un fel sau altul. Stând pe marginea drumului, făceam autostopul ca să ajung la destinație. Până la urmă, am ajuns chiar în seara aceea în Schleswig, unde am avut iarăși șansa ca pensiunea pentru tineri să aibă un pat liber.

Oricine este familiarizat cu stabilimentele acestea pentru tinerii călători, foarte utile pentru a înnopta, cunoaște rutina: îți scoți pantofii, îi depozitezi și mergi unde ai fost repartizat. Trebuie să respecți toate regulile și să lași patul așa cum ai dori să-l găsești tu însuți. În ceea ce mă privea, nimic din pensiunea aceea nu era nou sau neașteptat, dar m-a surprins priveliștea splendidă de la fereastra dormitorului la răsăritul soarelui. În dimineața aceea m-a întâmpinat panorama minunată de peste râul Schlei. Aceea a fost o noutate.

„Îți mulțumesc, Herr Lutter", mi-am spus în gând, „mi-ai oferit niște sfaturi cu adevărat bune".

Imediat după micul dejun, mi-am strâns lucrurile și m-am îndreptat spre malul râului; eram nevoit să fac din nou autostopul. Existau, se pare, destui șoferi în regiunea aceea care puteau recunoaște o calfă și, în mod evident, mă considerau de încredere, întrucât n-a trebuit niciodată să aștept prea mult până ce unul să mă ia în mașina lui. Când am ajuns la numai câțiva kilometri de destinație, un triciclu Tempo s-a oprit și șoferul mi-a făcut semn să urc. În doar câteva minute am aflat că el era meșterul sobar din Timmendorfer Strand. Evident, acolo, ca peste tot, meșterii se cunoșteau între ei, așa că simpaticul bătrânel m-a condus până la poarta viitorului meu șef.

Când am intrat în biroul său, meșterul Steger a fost foarte primitor.

— Ia uite, a spus el, măsurându-mă din cap până în picioare, dacă nu e chiar omul cu cele mai bune recomandări din Silezia!

Când a văzut că-mi scoteam documentele ca să i le arăt, a fluturat din mână, făcându-mi semn că nu era nevoie.

LIBRIS Weltbild books

— Nu trebuie să te deranjezi, Herr Herrmann. Până acum am avut experiențe excelente cu ucenicii din Silezia și nu m-aș aștepta să fie altfel în privința ta.

A observat desigur că mă înroșisem la față de stânjeneală, dar mi-a fost imposibil să nu mă simt cuprins de bucurie și de mândrie la auzul acelor cuvinte. S-a întors la birou, s-a așezat și am auzit un râs zgmotos înălțându-se din pieptul lui voinic. Apoi a devenit serios.

— Herr Herrmann, vei locui chiar aici, deasupra atelierului, iar asta înseamnă pentru tine cazare plus mese gratuite. Pensiunea este condusă de Missus. Vei locui și vei lucra împreună cu alți ucenici, unul din Vogtland, altul din Danemarca și doi flăcăi din Silezia Superioară. Desigur, sper că vă veți înțelege bine între voi. Acum du-te la recepționeră care este... soția mea. Ea te va conduce în cameră. Bineînțeles nu vei locui la fel de confortabil ca oaspeții care plătesc, dar deocamdată n-am avut nicio plângere.

Eram deja pe punctul de a închide ușa în spatele meu când l-am auzit strigând:

— Ah, și ai grijă să nu-i lași pe ceilalți să te convingă să ieșiți prea des serile în oraș! Toți trebuie să vă prezentați la lucru la timp, asta-i de la sine înțeles, chiar dacă ți-ai petrecut noaptea bucurându-te de vin și fete drăguțe în sala de dans, până la primele ore ale dimineții. Ține seama, plata pe oră va fi de 91 pfenigi și *nici unul* în plus. Eu nu plătesc orele lipsă. Cele mai ieftine distracții de aici sunt concertele municipale. Nu uita asta – și dă-i drumul!

Să fiu sincer, nu credeam că acel ultim sfat era necesar, totuși am încuviințat din cap și am zâmbit. După cum se desfășurau lucrurile, îmi era clar că trebuia să rămân aici și că Garmisch avea să mai aștepte.

Mi-au trebuit doar câteva zile ca să mă obișnuiesc cu toate. Noua mea cameră, atribuțiile de muncă, programul și condițiile de lucru, dar mai ales atmosfera excepțională mi-au dat, toate, posibilitatea să trăiesc o experiență foarte plăcută. Numeroasele posibilități de petrecere a unor seri distractive au jucat, cu siguranță, un rol important. Simplu spus, în regiunea aceea din nordul îndepărtat m-am simțit în culmea fericirii.

După patru săptămâni, meșterul m-a trimis împreună cu cei doi flăcăi din Silezia (Bernhard Bauer și Martin Schendel) într-un loc numit Malente-Gremsmühlen. Având în vedere starea jalnică a finanțelor noastre, contractul acela a fost foarte util. Toți trei aveam aceeași vârstă – ne născuserăm în 1920 – și trebuia să renovăm un sanatoriu pentru măicuțe deținut de Partidul Nazist, care, din fericire pentru noi, avea să ne ofere gratuit cazare și hrană pe toată durata restaurării.

Niciunul dintre noi nu putea totuși să ignore agitația politică profilată la orizont. Aproape zilnic ni se repeta apăsat ce înfrângere umilitoare suferiserăm prin Tratatul de la Versailles din 1919 și că sosise timpul să îndreptăm situația. De aceea n-am fost surprinși când am fost chemați de la Malente și ni s-a cerut să ne prezentăm la Bad Schwartau pentru o vizită medicală. M-a surprins totuși faptul că mă asaltau sentimente pe care nu le încercasem până atunci: dorință amestecată cu teamă. Oare viața începea într-adevăr pentru mine?

Doctorii care m-au examinat n-au observat că eram predispus la crize de astm și, pentru că nu voiam să fug de simțul datoriei, să ignor chemarea patriei, n-am menționat nimic despre ceea ce pățisem anterior. De altfel, mă simțeam perfect sănătos, cu excepția respectivă, și nu mă gândisem nicio clipă să mă ascund în spatele afecțiunii mele pentru a evita recrutarea. Când am ieșit din sala de sport unde se ținuse vizita medicală, țineam în mână, ca numeroși alți tineri ce împărtășeau aceeași experiență, hârtia cu ștampila KV[6], care mă declara apt pentru serviciul militar regulat, și nu mi-am făcut prea multe griji.

Am decis toți trei să sărbătorim evenimentul și, împreună cu alți tineri care trecuseră de asemenea vizita medicală, am mers la un bar din apropiere. Se apropiase data la care trebuia să mă prezint la Serviciul de Muncă al Reichului (*Reichsarbeitsdienst*, RAD) pentru perioada obligatorie, la acea vreme, și am înțeles că, în curând după aceea, urma să fiu soldat. Singura armă de care mă

[6] Prescurtare de la *Kriegsverwendungsfähig*, „apt pentru serviciu militar normal".